

การสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย

Strengthening the Network of Occupational Groups and OTOP Producers and Entrepreneurs in Chiang Rai Province

สิทธิชัย ธรรมชน (Sittichai Thummakun)¹

ภิราวิชญ์ ชัยมาลา (Peravit Chaimala)^{2*}

อวยพร ติ้ววัน (Aouypond Thawan)³

สุระพงษ์ โด่งดัง (Surapong Dongdang)⁴

Received: May 28, 2025

Revised: August 4, 2025

Accepted: October 17, 2025

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการสร้างเสริมความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย การศึกษานี้ใช้การวิจัยเชิงคุณภาพ เก็บรวบรวมข้อมูล ด้วยวิธีการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตการณ์ การสนทนากลุ่ม จากตัวแทนกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จาก 18 อำเภอ อำเภอละ 2 คน รวมเป็น จำนวน 36 คน และ นักวิชาการพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด จำนวน 40 คน วิเคราะห์ข้อมูล ด้วยวิธีการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา ผลการศึกษาพบว่า การสร้างเสริมความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย มีกระบวนการสร้างเสริมความเข้มแข็งของภาคีเครือข่าย ประกอบด้วย 1) การมีส่วนร่วมของเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนความรู้ วางแผน จัดกิจกรรม และติดตาม ประเมินผลการดำเนินงานร่วมกัน 2) การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย โดยการจัดกิจกรรม ร่วมกับเครือข่ายอย่างต่อเนื่องและหลากหลาย 3) การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย ตั้งแต่ ระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ ไปจนถึงระดับจังหวัด 4) การสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย ในการสร้างการเรียนรู้ การเชื่อมโยงความร่วมมือระหว่างเครือข่าย และ 5) การประสานงานและความร่วมมือ อย่างไม่เป็นทางการ สร้างความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย จึงทำให้ เครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย เกิดความเข้มแข็ง และเกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกันระหว่างสมาชิกเครือข่าย

คำสำคัญ: ความเข้มแข็ง, ภาคีเครือข่าย, หนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์

^{1, 2, 3} คณะบริหารธุรกิจและศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

Faculty of Business Administration and Liberal Arts, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Rai

⁴ กองการศึกษา มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีราชมงคลล้านนา เชียงราย

Education Division, Rajamangala University of Technology Lanna, Chiang Rai

*Corresponding Author, Email: aj.peravit@gmail.com

Abstract

This research aimed to explore strengthening the network of occupational groups and OTOP producers and entrepreneurs in Chiang Rai Province. The study employed a qualitative methodology, with data collected through in-depth interviews, participant observation, and focus group discussions. The participants included 36 representatives of occupational groups and OTOP producers and entrepreneurs-two from each of the 18 districts in the province-along with four community development scholars and related officials, making a total of 40 participants. Data were analyzed using content analysis. The findings revealed that the process of strengthening these networks consisted of five key components: 1) active participation of the network members in knowledge exchange, planning, organizing activities, and jointly monitoring and evaluating operations; 2) fostering social relationships among network members through continuous and diverse collaborative activities; 3) developing the potential and capabilities of the network at the group, district, and provincial levels; 4) creating common learning spaces to support knowledge exchange, cooperation, and connectivity among networks; and 5) facilitating informal coordination and collaboration, which built trust and a sense of solidarity among network members. These mechanisms have contributed to a stronger network of occupational groups and OTOP producers and entrepreneurs in Chiang Rai Province. Collaboration within the network fostered mutual support and promoted joint development efforts.

Keywords: Strengthening, Network Partnerships, One Tambon One Product (OTOP)

บทนำ

โครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Tambon One Product) เป็นหนึ่งในนโยบายที่สำคัญของประเทศไทย ริเริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2544 เพื่อส่งเสริมการพัฒนาผลิตภัณฑ์ท้องถิ่นให้มีคุณภาพและสามารถแข่งขันในตลาดได้ (กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, 2567) แนวคิดนี้มีเป้าหมายเพื่อพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากโดยการสนับสนุนให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการผลิตและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่สะท้อนถึงอัตลักษณ์ท้องถิ่น โดยหากพิจารณาถึงความพร้อมของโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) จังหวัดเชียงราย จัดเป็นพื้นที่ที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์ ซึ่งส่งผลให้ผลิตภัณฑ์ OTOP ของจังหวัดนี้มีเอกลักษณ์ เป็นที่ยอมรับ และมีการยกระดับให้เกิดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพ (วิบูลดา มาตันบุญ, 2565)

อย่างไรก็ตาม แม้ผลิตภัณฑ์จากโครงการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) ของพื้นที่จังหวัดเชียงราย จะได้รับการยอมรับและสามารถแข่งขันทางการค้าได้ แต่ก็ยังประสบปัญหาและมีข้อจำกัดหลายประการที่ยังคงต้องพัฒนาและยกระดับ เช่น การพัฒนาเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลให้เกิดความเข้มแข็ง การขาดการสนับสนุนทางการตลาดแก่กลุ่มเครือข่าย การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ตอบสนองความต้องการของผู้บริโภค และการเข้าถึงเทคโนโลยีที่เหมาะสม (สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า, 2567) โดยหากพิจารณาข้อมูลเชิงพื้นที่จะพบว่า กลุ่มผู้ผลิตและผู้ประกอบการ OTOP ในจังหวัดเชียงรายยังขาดองค์ความรู้ด้านการบริหารจัดการเครือข่าย โดยกลุ่มผู้ผลิตหลายกลุ่มขาดความรู้ด้านการจัดการเครือข่ายที่มีประสิทธิภาพ เช่น การวางแผนธุรกิจ การบริหารทรัพยากร และการทำงานร่วมกันอย่างเป็นระบบ ทำให้เกิด

ความไม่เป็นเอกภาพในกลุ่มผู้ผลิต (นิรุต ถึงนาค, ประสพสุข ฤทธิเดช, เมธี กลมดวง และวรรณวิสา ยศระवास, 2564) ขาดช่องทางการตลาดที่ยั่งยืน โดยกลุ่มผู้ผลิตส่วนใหญ่ยังคงพึ่งพาตลาดในท้องถิ่นและงานแสดงสินค้าที่จัดขึ้นเพียงบางโอกาส ส่งผลให้เกิดข้อจำกัดในการเข้าถึงผู้บริโภคในวงกว้าง ขาดการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลในการขยายตลาด รวมถึงการพัฒนาผลิตภัณฑ์ไม่ตอบโจทย์ผู้บริโภค ซึ่งผลิตภัณฑ์บางชนิดยังไม่สามารถตอบสนองความต้องการของผู้บริโภคยุคใหม่ ทั้งในด้านดีไซน์ คุณภาพ หรือมาตรฐานสากล ทำให้สูญเสียโอกาสในการแข่งขันในตลาดระดับชาติและนานาชาติ (กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน, 2567)

จากข้อมูลดังกล่าวมาข้างต้น การศึกษาวิจัยการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งในบริบทของการพัฒนาเศรษฐกิจฐานรากของประเทศ โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรท้องถิ่นหลากหลายและศักยภาพของชุมชนอย่างพื้นที่จังหวัดเชียงราย ซึ่งเป็นพื้นที่ที่มีกลุ่ม OTOP ที่มีการขึ้นทะเบียนกับพัฒนาชุมชนอำเภอในพื้นที่ที่มีหลากหลาย และมีเครือข่ายอาชีพที่โดดเด่นที่พยายามยกระดับสู่การพัฒนาให้เป็นผลิตภัณฑ์ OTOP ที่ได้รับการรับรองอย่างมีคุณภาพ การพัฒนาเครือข่ายให้มีความเข้มแข็งจึงถือว่าเป็นกลไกสำคัญที่เอื้อต่อการยกระดับศักยภาพของผู้ผลิตและผู้ประกอบการให้สามารถปรับตัวแข่งขันได้ในสภาวะเศรษฐกิจทั้งในระดับประเทศและระดับโลก และข้อค้นพบจากงานวิจัยนี้ยังช่วยให้เกิดความเข้าใจถึงการสร้างความเข้มแข็งจากภายใน โดยเน้นการมีส่วนร่วม การพัฒนาศักยภาพ การเชื่อมโยงเครือข่าย และการสร้างความร่วมมือระหว่างกลุ่ม ซึ่งเป็นหัวใจสำคัญของการพัฒนาที่ยั่งยืน อีกทั้งผลการวิจัยยังสามารถนำไปปรับใช้เป็นแนวทางเชิงนโยบายให้กับหน่วยงานภาครัฐและองค์กรพัฒนาในการออกแบบมาตรการสนับสนุนที่เหมาะสมกับบริบทจริงของพื้นที่ เพื่อส่งเสริมให้เครือข่าย OTOP สามารถเติบโตได้อย่างต่อเนื่อง เข้มแข็ง และสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มให้กับเศรษฐกิจชุมชนได้อย่างแท้จริง

การทบทวนวรรณกรรม

การวิจัยนี้ศึกษาความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย โดยมีแนวคิดในการศึกษาดังนี้

1. แนวคิดเครือข่ายทางสังคม เครือข่ายสังคมเป็นองค์ประกอบของสังคมที่เกิดจากเครือข่ายสื่อทำให้เกิดเครือข่ายสามารถจำแนกเป็น 4 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับความสัมพันธ์ของแต่ละบุคคล เป็นการสร้างจุดเชื่อมโยงของบุคคลกับสมาชิกในครอบครัว สังคม ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายสื่อและอินเทอร์เน็ต 2) ระดับความสัมพันธ์ของกลุ่มและองค์กร เป็นการเชื่อมโยงความสัมพันธ์กับภาระหน้าที่ ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากเครือข่ายคอมพิวเตอร์และโทรคมนาคม 3) ระดับความสัมพันธ์ของสังคม เป็นความสัมพันธ์ระดับบุคคล กลุ่ม และองค์กรผ่านการเชื่อมโยงเครือข่ายสื่อและเครือข่ายทางเศรษฐกิจ และ 4) ระดับความสัมพันธ์ของโลก เป็นระดับความสัมพันธ์ของสังคมโลกและองค์การระหว่างประเทศ (Fakhimi, Khani, & Sardroud, 2021)

2. แนวคิดการประสานความร่วมมือ เป็นกระบวนการทำงานร่วมกันของบุคคล กลุ่ม หรือองค์กรที่มีความแตกต่างกัน โดยใช้การสื่อสาร ความไว้วางใจ และเป้าหมายร่วมเป็นกลไกสำคัญในการขับเคลื่อนความร่วมมือ เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพในการแก้ปัญหาและพัฒนาองค์กรหรือชุมชนอย่างยั่งยืน (Gray, 1989) การประสานความร่วมมือไม่ใช่เพียงการทำงานร่วมกันเชิงเทคนิคเท่านั้น แต่เป็นกระบวนการที่สร้างความสัมพันธ์ระยะยาว อาศัยการแลกเปลี่ยนทรัพยากร การเรียนรู้ร่วมกัน และการตัดสินใจแบบมีส่วนร่วม โดยหากมองถึงความร่วมมือระหว่างภาคีเครือข่ายในระดับชุมชนที่มีบทบาทสำคัญต่อความสำเร็จของการพัฒนาชุมชน โดยเฉพาะการสร้างเสริมความเข้มแข็งจากฐานราก ผ่านกลไกความร่วมมือที่ไม่เป็นทางการ เช่น การแลกเปลี่ยนข้อมูล การรวมกลุ่มจัดกิจกรรม หรือการตลาดแบบร่วมมือ

3. แนวคิดวิสาหกิจชุมชน เป็นแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจที่เน้นการรวมกลุ่มของธุรกิจหรือกลุ่มอาชีพที่มีความเกี่ยวข้องกัน ทั้งในเชิงพื้นที่และในอุตสาหกรรมเฉพาะทาง โดยเน้นการทำงานร่วมกันของผู้ประกอบการ องค์กรสนับสนุน และสถาบันการศึกษา เพื่อยกระดับขีดความสามารถในการแข่งขันของท้องถิ่น แนวคิดนี้ตั้งอยู่บนพื้นฐานของทฤษฎี “คลัสเตอร์” (Cluster Theory) โดย Michael Porter (1990) ซึ่งอธิบายว่า คลัสเตอร์ คือ การรวมตัวของธุรกิจหรือองค์กรที่มีความเชื่อมโยงกันในลักษณะที่เกื้อหนุนกัน เช่น การอยู่ในอุตสาหกรรมเดียวกัน หรือมีการพึ่งพาอาศัยกันในกระบวนการผลิตและตลาด องค์กรประกอบสำคัญของคลัสเตอร์ ได้แก่ 1) แกนนำ ซึ่งเป็นผู้ขับเคลื่อนหลักของกลุ่ม 2) องค์กรสนับสนุน เช่น สถาบันการศึกษา หน่วยงานรัฐ และสมาคมวิชาชีพ ซึ่งมีบทบาทในการพัฒนาองค์ความรู้และสร้างการเชื่อมโยง และ 3) ระบบห่วงโซ่อุปทานและตลาด ที่ประกอบด้วยผู้จัดหาและผู้บริโภคในระบบเศรษฐกิจเดียวกัน (Porter, 1998) การพัฒนาในลักษณะคลัสเตอร์มีจุดเด่นหลายประการ เช่น การสร้างนวัตกรรม การเพิ่มประสิทธิภาพในการผลิต การใช้ทรัพยากรร่วมกัน และการปรับตัวต่อการเปลี่ยนแปลงของตลาดได้รวดเร็ว หลักการสำคัญของการพัฒนาคลัสเตอร์ ได้แก่ การสร้างความร่วมมือระหว่างผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย การสร้างมูลค่าเพิ่มจากการรวมกลุ่ม การส่งเสริมการเรียนรู้และนวัตกรรมผ่านการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ และการขยายตลาดผ่านความร่วมมือในเครือข่าย แนวคิดนี้จึงเป็นกรอบการพัฒนาที่เหมาะสมกับการยกระดับเศรษฐกิจชุมชน โดยเฉพาะในพื้นที่ที่มีทรัพยากรท้องถิ่นหลากหลายและมีศักยภาพในการสร้างเครือข่ายอาชีพที่เข้มแข็งและยั่งยืน

วิธีการวิจัย

1. การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ (qualitative research) ศึกษาในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยใช้กลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ เป็นหน่วยวิเคราะห์ (unit of analysis) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญโดยการเลือกผู้ให้ข้อมูลสำคัญแบบเจาะจง จากผู้ที่มีความรู้และประสบการณ์ทำงานในการขับเคลื่อนงานเครือข่ายในระดับอำเภอ และเป็นประธานหรือแกนนำเครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์จาก 18 อำเภอ อำเภอละ 2 คน รวมเป็น จำนวน 36 คน และนักวิชาการพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องที่มีความรู้ ความเข้าใจ และมีประสบการณ์การขับเคลื่อนงานของกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ในภาพรวมระดับจังหวัด และเป็นผู้ที่มีส่วนร่วมในการสนับสนุนและขับเคลื่อนให้เกิดความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จำนวน 4 คน รวมทั้งหมด จำนวน 40 คน โดยงานวิจัยนี้ผ่านการรับรองจริยธรรมการวิจัยในมนุษย์ RMUTL-IRB 011/2025

2. เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แนวทางสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (semi-structured interview guide) ที่มีการกำหนดข้อคำถามที่ครอบคลุมประเด็นการวิจัยและสามารถเพิ่มเติมประเด็นที่น่าสนใจและมีประโยชน์ต่องานวิจัย รวบรวมข้อมูลเชิงคุณภาพเกี่ยวกับการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ และการสนทนากลุ่ม (focus group) เพื่อเปิดพื้นที่ทางความคิดให้กับผู้ร่วมเวที ได้แสดงความคิดเห็นแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพิ่มเติมข้อมูลเกี่ยวกับแนวทางการสร้างความเข้มแข็งของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย

3. การวิเคราะห์ข้อมูล ดำเนินการโดยการนำข้อมูลทั้งหมดที่ได้จากการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลทุติยภูมิที่ได้จากเอกสารวิชาการ รายงาน เอกสารกฎระเบียบของราชการ และรายงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง และข้อมูลปฐมภูมิที่ได้จากแบบสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง รวมถึงข้อมูลที่ได้จากการสนทนากลุ่ม (focus group) มาทำการวิเคราะห์เชิงเนื้อหา (content analysis) ตามประเด็นที่ค้นหา แล้วอธิบายความและเรียบเรียงตรวจสอบข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่ม และหลักฐานอื่น ๆ และทำการวิเคราะห์แนวทางการสร้างความเข้มแข็ง

ของภาคีเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย จากเวทีระดมความคิดเห็นจากชุมชนอย่างมีส่วนร่วมจากแกนนำเครือข่าย 18 อำเภอในพื้นที่จังหวัดเชียงราย และนักวิชาการพัฒนาชุมชนและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูล และนำเสนอผลการวิจัย

ผลการวิจัย

พบว่า การสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย มีรายละเอียดดังนี้

1. การมีส่วนร่วมของเครือข่าย มีรากฐานสำคัญมาจากการสร้างการมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งถือเป็นกลไกพื้นฐานที่ช่วยหล่อหลอมพลังความร่วมมือภายในเครือข่ายที่มีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาผลิตภัณฑ์และสร้างโอกาสทางการตลาด สมาชิกเครือข่ายต่างให้ความร่วมมือในการเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มเครือข่าย ตั้งแต่การวางแผนกิจกรรม การออกความคิดเห็น ไปจนถึงการปฏิบัติงานร่วมกัน โดยกระบวนการมีส่วนร่วมเกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ผ่านการประชุมหารือระหว่างสมาชิกเครือข่าย ซึ่งมักจัดขึ้นเป็นประจำทุก 2 เดือนในระดับอำเภอ ทุกไตรมาสในระดับจังหวัด และการประชุมใหญ่ประจำปี เพื่อร่วมกันกำหนดทิศทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ หรือวางแผนการเข้าร่วมงานแสดงสินค้าทั้งในระดับท้องถิ่นและระดับประเทศ การเปิดโอกาสให้สมาชิกได้แสดงความคิดเห็นและเสนอแนวทางใหม่ ๆ ในการดำเนินงาน ส่งผลให้เกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วมกัน เป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยส่งเสริมให้สมาชิกมีความมุ่งมั่นในการพัฒนากิจการของกลุ่มอย่างต่อเนื่อง

2. การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมระหว่างเครือข่าย เริ่มต้นจากการเชื่อมโยงระหว่างกลุ่มเครือข่ายในระดับอำเภอและพัฒนาไปสู่การสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับจังหวัด ซึ่งมีเป้าหมายร่วมกันในการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ ตลอดจนแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์และขยายช่องทางการตลาด โดยยึดหลักของการช่วยเหลือและเกื้อกูลซึ่งกันและกัน การสร้างความสัมพันธ์เริ่มต้นจากการพบปะและทำกิจกรรมร่วมกันอย่างเป็นทางการ เช่น งานแสดงสินค้า การอบรมสัมมนา และการศึกษาดูงาน ซึ่งเป็นโอกาสให้กลุ่มผู้ผลิตจากตำบลหรืออำเภอได้รู้จักและสร้างความคุ้นเคยกัน เมื่อการพบปะมีความถี่และต่อเนื่อง จึงเกิดการแลกเปลี่ยนข้อมูลและแนวทางปฏิบัติที่เป็นประโยชน์ต่อการยกระดับการพัฒนาผลิตภัณฑ์ เช่น เทคนิคการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ หรือวิธีการบริหารจัดการกลุ่มอย่างมีประสิทธิภาพ นำไปสู่การสร้างร่วมมือในการจัดซื้อวัตถุดิบร่วมกัน การรวมตัวผลิตสินค้าตามคำสั่งซื้อขนาดใหญ่ และการช่วยกระจายสินค้าสู่ตลาดในพื้นที่ที่มีความเข้มแข็ง อีกทั้งกลุ่มเครือข่ายยังใช้วิธีการสร้างความสัมพันธ์ในลักษณะไม่เป็นทางการ เช่น การแลกเปลี่ยนเยี่ยมเยียนระหว่างกลุ่ม การสร้างมิตรภาพในระดับผู้นำกลุ่ม หรือการติดต่อสื่อสารผ่านสื่อโซเชียลมีเดีย เป็นเครื่องมือและเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างและรักษาความสัมพันธ์ทางสังคมให้เหนียวแน่น ทำให้เกิดความไว้วางใจและความผูกพันที่เกิดจากปฏิสัมพันธ์แปรเปลี่ยนเป็นพลังขับเคลื่อนหลักที่ทำให้เครือข่ายสามารถเติบโตและพัฒนาร่วมกันอย่างยั่งยืน

3. การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย สำนักงานพัฒนาชุมชนจังหวัดเชียงราย เป็นหน่วยงานหลักในการดูแลเครือข่ายผู้ประกอบการ OTOP จึงได้มีการพัฒนากระบวนการเพิ่มขีดความสามารถของเครือข่ายในหลากหลายระดับ ได้แก่ ระดับกลุ่ม เครือข่ายระดับอำเภอ และเครือข่ายระดับจังหวัด โดยเน้นการมีส่วนร่วมและการสนับสนุนจากภาคีที่เกี่ยวข้อง ระดับกลุ่ม มีการส่งเสริมให้สมาชิกมีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการผลิตที่ได้มาตรฐาน สามารถควบคุมคุณภาพของสินค้า และพัฒนาผลิตภัณฑ์ให้ตอบสนองความต้องการของตลาดอย่างมีประสิทธิภาพ โดยหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น สำนักงานพัฒนา

ชุมชนจังหวัด สถาบันการศึกษา และภาคเอกชน มีบทบาทสำคัญในการจัดอบรมและให้ความรู้ เช่น เทคนิคการผลิต การออกแบบบรรจุภัณฑ์ การบริหารจัดการต้นทุน ตลอดจนการตลาดดิจิทัล ซึ่งล้วนเป็นทักษะจำเป็นสำหรับการแข่งขันในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล ระดับอำเภอ มีการส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกันผ่านเวทีแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การประชุมเชิงปฏิบัติการ และการศึกษาดูงานกลุ่มที่ประสบความสำเร็จ ทั้งภายในจังหวัดและภายนอกจังหวัด เครือข่ายระดับจังหวัด มีการส่งเสริมให้เกิดการรวมตัวกันในลักษณะเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย ที่สามารถทำงานร่วมกันได้ในด้านองค์ความรู้ การจัดสรรทรัพยากร และการพัฒนาช่องทางการตลาด ซึ่งช่วยเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน เสริมสร้างพลังต่อรอง และขยายโอกาสในการเข้าถึงตลาดใหม่

4. การสร้างพื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างเครือข่าย จากการทำนงานร่วมกันของเครือข่ายกลุ่มอาชีพ และผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบล หนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย ได้ก่อให้เกิด “พื้นที่กลาง” เพื่อการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ พื้นที่กลางนี้เปรียบเสมือนเครื่องมือสำคัญที่ช่วยเชื่อมโยงและประสานความร่วมมือระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ไม่ว่าจะเป็นในแง่ของการพบปะพูดคุย การแบ่งปันประสบการณ์ หรือการแลกเปลี่ยนองค์ความรู้ ซึ่งส่งผลต่อการเรียนรู้ร่วมกัน การต่อยอดนวัตกรรม และการพัฒนาเครือข่ายอย่างยั่งยืน พื้นที่กลางที่เกิดขึ้นมีทั้งในรูปแบบกายภาพและรูปแบบกิจกรรมที่หลากหลายด้านกายภาพ เช่น ศูนย์เรียนรู้ OTOP และศูนย์แสดงและจำหน่ายสินค้า OTOP ซึ่งทำหน้าที่เป็นจุดรวมของกลุ่มผู้ผลิตในการจัดกิจกรรมร่วมกัน ขณะที่ด้านกิจกรรม ก็มีการจัดงานมหกรรมสินค้า OTOP การประชุมเครือข่าย การสัมมนาเชิงวิชาการ ตลอดจนการศึกษาดูงานระหว่างกลุ่มหรือข้ามพื้นที่ ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นโอกาสให้สมาชิกในเครือข่ายได้พบปะ แลกเปลี่ยนมุมมอง และเรียนรู้ซึ่งกันและกันในบรรยากาศที่เปิดกว้าง จะเห็นได้ว่า พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ นั้น ไม่ใช่เพียงแค่สถานที่หรือกิจกรรมเท่านั้น แต่เป็น “สะพานเชื่อมโยง” ที่มีพลังในการเปลี่ยนแปลงจากการทำงานแบบต่างคนต่างทำ ให้กลายเป็นเครือข่ายที่มีความเชื่อมโยงเกื้อกูล และสนับสนุนซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ช่วยหล่อหลอมให้เครือข่ายเหล่านี้เติบโตไปพร้อมกันได้ อย่างมั่นคงและยั่งยืน

5. การประสานงานและความร่วมมืออย่างไม่เป็นทางการ การดำเนินงานของเครือข่ายมีลักษณะพิเศษสำคัญคือ การเกิดความร่วมมือในแนวราบระหว่างกลุ่มอาชีพหรือกลุ่มผู้ผลิตในลักษณะที่ไม่เป็นทางการ ความร่วมมือในลักษณะนี้มีได้เกิดจากคำสั่งหรือโครงสร้างที่เป็นทางการของหน่วยงานรัฐ แต่เกิดขึ้นจากสายสัมพันธ์ ความไว้วางใจ และความรู้สึกเป็นพวกเดียวกันระหว่างสมาชิกในเครือข่าย ซึ่งพัฒนาขึ้นจากการทำงานร่วมกัน การพบปะในกิจกรรมและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง ความร่วมมือแนวราบในลักษณะไม่เป็นทางการนี้ เห็นได้จากการแบ่งปันข้อมูล ความรู้ เทคนิคการผลิต รวมถึงการช่วยเหลือกันในการตลาด เช่น การแนะนำช่องทางการจำหน่าย การแลกเปลี่ยนลูกค้า หรือแม้แต่การรวมสินค้าหลายกลุ่มเพื่อนำเสนอในลักษณะชุดของขวัญหรือแพ็คเกจร่วมกัน ซึ่งช่วยเพิ่มมูลค่าและสร้างโอกาสในการขายได้มากขึ้น ความสัมพันธ์ดังกล่าวดำเนินไปโดยไม่ต้องอาศัยพิธีการหรือเอกสารทางราชการ แต่ขับเคลื่อนด้วยความเต็มใจและจิตสำนึกของความเป็นเครือข่ายเดียวกัน โดยใช้การติดต่อสื่อสารกันโดยตรงผ่านโทรศัพท์ หรือกลุ่มสนทนาในแอปพลิเคชัน เช่น LINE หรือ Facebook Messenger เพื่อประสานงานกันอย่างรวดเร็ว การประสานงานและความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการจึงถือเป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความแข็งแกร่งให้กับเครือข่ายผู้ประกอบการ จังหวัดเชียงราย ที่ทำให้เครือข่ายมีความยืดหยุ่น คล่องตัว และสามารถตอบสนองความต้องการของสมาชิกได้อย่างใกล้ชิดและทันทั่วถึง เป็นพลังเงียบที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างแท้จริง

อภิปรายผล

การเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ จังหวัดเชียงราย สะท้อนให้เห็นถึงพลวัตของการพัฒนาท้องถิ่นที่ขับเคลื่อนด้วยทุนทางสังคม ความร่วมมือ และการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยมีรายละเอียดดังนี้

การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย เป็นกลไกสำคัญที่ส่งเสริมความเข้มแข็งของเครือข่ายอย่างเป็นระบบ โดยสมาชิกมีส่วนร่วมในทุกขั้นตอน ตั้งแต่การวางแผน การดำเนินงาน ไปจนถึงการประเมินผล ซึ่งกระบวนการมีส่วนร่วมนี้ช่วยสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม เสริมสร้างความไว้วางใจ ความสามัคคี และความยืดหยุ่นในการปรับตัวของเครือข่าย สอดคล้องกับการศึกษาวิจัยของ สุกัญญา พงษ์สิน (2564) ที่ทำการศึกษากการมีส่วนร่วมของสมาชิกในกลุ่มวิสาหกิจชุมชนจังหวัดสุรินทร์ พบว่า การมีส่วนร่วมอย่างสม่ำเสมอของสมาชิกส่งผลต่อความเข้มแข็งของกลุ่มในด้านความเชื่อมั่น การสื่อสารภายใน และการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ นอกจากนี้ การดำเนินงานของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP จังหวัดเชียงราย ผ่านกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมกับหน่วยงานภาคีในระดับจังหวัดมีบทบาทสำคัญในการสนับสนุนองค์ความรู้ การฝึกอบรม และการเชื่อมโยงช่องทางการตลาดให้กับเครือข่าย ซึ่งช่วยส่งเสริมให้เครือข่ายสามารถยกระดับขีดความสามารถของตนในการวางแผน การแก้ไขปัญหา และการบริหารจัดการผลิตภัณฑ์อย่างเป็นระบบ และยังสะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดเรื่อง การบูรณาการเพื่อพัฒนาชุมชนเข้มแข็ง และยั่งยืน ที่เน้นการเชื่อมโยงการดำเนินงานของภาคีเครือข่ายเพื่อเสริมสร้างความรู้ ทักษะ และศักยภาพในการพัฒนา โดยมีเป้าหมายในการผลักดันให้ชุมชนสามารถบริหารจัดการทรัพยากรของตนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ซึ่งเป็นไปในทิศทางเดียวกันกับผลการศึกษาของ สิริพิพัฒน์ ลาภจิตร, จิรายุ ทรัพย์สิน และวันชัย สุขตาม (2567) พบว่า การสร้างความร่วมมือของชุมชนต้องอาศัยความร่วมมือจากทุกฝ่ายและเครือข่ายจึงจะทำให้เกิดการพัฒนาชุมชน ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการจัดการทรัพยากร โดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของชุมชน และภาคีเครือข่าย จนนำไปสู่การเป็นชุมชนต้นแบบนวัตกรรมในด้านการส่งเสริมกิจกรรมทางเศรษฐกิจและสังคม ดังนั้น การมีส่วนร่วมของสมาชิกในเครือข่าย จึงไม่ใช่เพียงเป็นกลไกในการขับเคลื่อนกิจกรรมของเครือข่ายเท่านั้น แต่ยังเป็นรากฐานสำคัญที่นำไปสู่การสร้างชุมชนเข้มแข็ง ยั่งยืน และมีนวัตกรรม โดยเฉพาะในบริบทของจังหวัดเชียงรายซึ่งมีทุนทางสังคมและทุนวัฒนธรรมที่เข้มแข็งอยู่แล้ว การใช้ศักยภาพของภาคีเครือข่ายร่วมกันในการพัฒนา จะยิ่งเอื้อให้เกิดความยั่งยืนของกลุ่มอาชีพ OTOP ในอนาคตต่อไป

ความสัมพันธ์ทางสังคมของเครือข่าย เครือข่ายที่ขับเคลื่อนด้วยความไว้วางใจเป็นหัวใจสำคัญของการสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมในเครือข่าย เกิดขึ้นจากการเชื่อมโยงในระดับกลุ่ม ระดับอำเภอ และขยายสู่ระดับจังหวัด โดยมีเป้าหมายร่วมกันในการพัฒนาและขับเคลื่อนเศรษฐกิจชุมชนผ่านการแลกเปลี่ยนความรู้ ทรัพยากร และประสบการณ์ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของนวัตกรรมทางสังคม (social innovation) ที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาและพัฒนาท้องถิ่นร่วมกัน (กฤตเมธ บุญนุ่น, 2560) ลักษณะความสัมพันธ์แบบไม่เป็นทางการ เช่น การเยี่ยมเยียน การสร้างมิตรภาพระหว่างผู้นำกลุ่ม การจัดกิจกรรมสังสรรค์แบบไม่เป็นทางการร่วมกันระหว่างกลุ่ม ช่วยส่งเสริมความไว้วางใจซึ่งกันและกัน ซึ่งเป็นกลไกสำคัญที่หล่อหลอมให้เกิดทุนทางสังคม (social capital) ซึ่งมีบทบาทสำคัญต่อการรวมกลุ่ม การร่วมมือ และการขับเคลื่อนกิจกรรมเศรษฐกิจอย่างยั่งยืน ตรงกับข้อค้นพบของ วทัญญู ใจบริสุทธิ์ (2563) พบว่า ทุนทางสังคมส่งผลต่อความสามารถในการบริหารจัดการกลุ่ม OTOP ให้ประสบความสำเร็จ ทั้งด้านการผลิตและการตลาด นอกจากนี้ การจัดกิจกรรมร่วม เช่น การอบรมและศึกษาดูงาน ทำให้เกิดการเรียนรู้ร่วมกัน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดการเรียนรู้เชิงพื้นที่ (place-based learning) ที่ย้ำถึงบทบาทของบริบทท้องถิ่นในการสร้างองค์ความรู้และนวัตกรรมจากฐานชุมชน (หทัยชนก คะตะสมบุรณ์, 2565)

การแลกเปลี่ยนเหล่านี้ยังนำไปสู่การประสานงานที่มีประสิทธิภาพ อาทิ การจัดซื้อวัตถุดิบร่วมกันหรือการรวมคำสั่งซื้อขนาดใหญ่ ซึ่งสะท้อนถึงการพัฒนาเครือข่ายในรูปแบบเศรษฐกิจแบบเครือข่าย (network economy) ที่ช่วยเสริมศักยภาพการแข่งขันของกลุ่มในตลาดได้อย่างเป็นระบบ ความสัมพันธ์ทางสังคมที่เข้มแข็งในเครือข่าย OTOP จังหวัดเชียงราย จึงไม่ใช่แค่เพียงแต่สร้างความร่วมมือภายในเครือข่ายเท่านั้น แต่ยังเป็นพื้นฐานสำคัญต่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน ทั้งในมิติของเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม

การพัฒนาความสามารถและศักยภาพของเครือข่าย เป็นกระบวนการที่ต้องอาศัยการมีส่วนร่วมอย่างเป็นระบบจากทุกระดับ ทั้งกลุ่ม อำเภอ และจังหวัด โดยเน้นการพัฒนาทักษะที่จำเป็นในยุคเศรษฐกิจดิจิทัล เช่น ทักษะด้านการตลาดดิจิทัล ทักษะการคิดวิเคราะห์และนวัตกรรม ทักษะการใช้เทคโนโลยีสารสนเทศ และทักษะการบริหารจัดการเครือข่าย จำเป็นต่อการพัฒนาและยกระดับศักยภาพของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ให้สามารถแข่งขันได้ในตลาดปัจจุบันที่ขับเคลื่อนด้วยเทคโนโลยีและนวัตกรรม ความสามารถในการใช้เครื่องมือดิจิทัลและความเข้าใจตลาดยุคใหม่ไม่เพียงแต่ช่วยเพิ่มยอดขาย แต่ยังส่งเสริมการสร้างแบรนด์ สร้างความแตกต่าง และเปิดโอกาสใหม่ ๆ ทางการตลาด ทั้งในระดับประเทศและสากล สอดคล้องกับการศึกษาของ ดาริน ชูดวงเกียรติกุล, ชูลีวรรณ โชติวงษ์ และปรีดา อัครวิจิตรระการ (2565) ที่ชี้ให้เห็นว่า ความสามารถในการแข่งขันของกลุ่ม OTOP ขึ้นอยู่กับการพัฒนาองค์ความรู้และนวัตกรรม ในผลิตภัณฑ์ควบคู่กับการเสริมสร้างศักยภาพของสมาชิกในเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง เป็นกลไกเสริมที่ช่วยยกระดับขีดความสามารถของกลุ่มให้สอดคล้องกับความต้องการของตลาดในปัจจุบัน และสิ่งสำคัญอีกประการ คือ การจัดเวทีแลกเปลี่ยนเรียนรู้และกิจกรรมเชิงปฏิบัติการในระดับอำเภอและจังหวัด ทำให้สมาชิกสามารถแบ่งปันแนวคิด สะท้อนปัญหา และสร้างนวัตกรรมร่วมกัน ซึ่งสะท้อนแนวคิดการเรียนรู้ร่วม (collaborative learning) ที่ส่งเสริมการพัฒนาแบบมีส่วนร่วมและต่อเนื่อง (วีระศักดิ์ จุลดาลัย และพณิษฐา ยงพิทยาพงศ์, 2551) การรวมตัวในระดับจังหวัดยังช่วยเพิ่มอำนาจต่อรอง ขยายเครือข่ายพันธมิตร และสร้างโอกาสในการเข้าถึงตลาดใหม่ ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญต่อความยั่งยืนของเครือข่าย

พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ สร้างวัฒนธรรมการเรียนรู้ร่วมกัน โดยใช้พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้มีบทบาทสำคัญในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่าย OTOP จังหวัดเชียงราย ทั้งในแง่ขององค์ความรู้และความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของชุมชนแห่งการเรียนรู้ (community of practice) ที่กล่าวไว้ว่า การเรียนรู้จะเกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพเมื่อผู้มีประสบการณ์ได้มีโอกาสแลกเปลี่ยนและเรียนรู้ร่วมกันในพื้นที่ที่เอื้อต่อการมีปฏิสัมพันธ์ (ธีระพงศ์ บุศรากุล, 2566) พื้นที่กลางในรูปแบบศูนย์เรียนรู้ งานแสดงสินค้า หรือเวทีสัมมนา มีบทบาทเป็นทั้งศูนย์รวมข้อมูลและเวทีพัฒนาศักยภาพ โดยเอื้อให้ผู้ประกอบการสามารถแลกเปลี่ยนเทคนิค ความรู้ด้านการบริหารจัดการ และกลยุทธ์การตลาด ซึ่งเป็นการสร้างทุนความรู้ (knowledge capital) ให้กับเครือข่ายอย่างต่อเนื่อง ทั้งยังช่วยเชื่อมโยงเครือข่ายในระดับต่าง ๆ ให้เกิดความร่วมมือที่ยืดหยุ่นและยั่งยืน ยืนยันข้อค้นพบของ วทัญญู ใจบริสุทธิ์ และจิตสุภา กิตติมุง (2566) ที่พบว่า พื้นที่กลางเป็นกลไกเชิงโครงสร้างที่ช่วยส่งเสริมการประสานงานระหว่างกลุ่มผู้ผลิตได้อย่างมีประสิทธิภาพ อีกทั้งยังเป็นพื้นที่พบปะที่ช่วยสร้างความคุ้นเคย ความไว้วางใจ และแรงจูงใจในการรวมกลุ่มทำกิจกรรมร่วมกัน แม้จะไม่ใช่ทางการก็ตาม ซึ่งเป็นลักษณะของทุนทางสังคมที่มีบทบาทในการหล่อหลอมความร่วมมือระยะยาวภายในเครือข่าย (กาญจนา รัตนสาขา และณัฐภัทร วงศ์วีเชียร, 2561) พื้นที่กลางในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ไม่เพียงแต่เป็นสถานที่หรือกิจกรรม หากแต่เป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างพลังร่วมของเครือข่าย OTOP ให้สามารถปรับตัวและเติบโตไปด้วยกัน

การประสานงานและความร่วมมือในลักษณะไม่เป็นทางการ เป็นกลไกสำคัญที่ช่วยเสริมสร้างความเข้มแข็งของเครือข่ายกลุ่มอาชีพและผู้ผลิต ผู้ประกอบการ OTOP ในพื้นที่จังหวัดเชียงราย โดยเฉพาะความร่วมมือในแนวราบที่เกิดจากความสัมพันธ์ส่วนบุคคล ความไว้วางใจ และการรู้จักกันในเชิงสังคม ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิด ทฤษฎีทางสังคม (social capital) ที่ระบุว่า ความสัมพันธ์ที่มีความไว้วางใจและการช่วยเหลือซึ่งกันและกันสามารถส่งเสริมการทำงานร่วมกันได้โดยไม่ต้องพึ่งพาโครงสร้างที่เป็นทางการ (วรพช พรหมจุก และนามน ทานินท์ยังกุล, 2566) ซึ่งการแลกเปลี่ยนข้อมูล เทคนิคการผลิต และความช่วยเหลือในด้านการตลาดที่เกิดขึ้นอย่างเป็นธรรมชาติ ช่วยให้เครือข่ายมีความคล่องตัวและยืดหยุ่นสูง ตอบสนองต่อสถานการณ์ได้อย่างทันท่วงที และเป็นข้อได้เปรียบในการดำเนินธุรกิจภายใต้บริบทของชุมชนและวิถีท้องถิ่น สอดคล้องกับงานวิจัยของเมธรัตน์ จันตะนี (2563) ที่พบว่า ความร่วมมือแบบไม่เป็นทางการในกลุ่ม OTOP ช่วยลดต้นทุนในการประสานงาน และสร้างความผูกพันในระดับที่ลึกกว่าการทำงานผ่านระบบราชการ อีกทั้งการใช้เทคโนโลยีการสื่อสาร เช่น LINE หรือ Facebook Messenger ยังสะท้อนถึงการปรับตัวของเครือข่ายเข้าสู่ยุคดิจิทัลอย่างยืดหยุ่น โดยไม่ต้องพึ่งพาระบบที่ซับซ้อน

ข้อเสนอแนะการวิจัย

ข้อเสนอแนะทั่วไป

1. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรจัดทำระบบฐานข้อมูลกลางของเครือข่าย OTOP ซึ่งจะเอื้อให้เกิดการวางแผน การประสานงาน และการประเมินผลอย่างมีระบบ
2. หน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรส่งเสริมการสร้างพันธมิตรเชิงยุทธศาสตร์กับหน่วยงานภายนอก เพื่อให้เครือข่ายได้รับการสนับสนุนทั้งในด้านองค์ความรู้ ทรัพยากร เทคโนโลยี และโอกาสทางการตลาดที่หลากหลาย

ข้อเสนอแนะเพื่อการวิจัยในอนาคต

ควรศึกษาผลกระทบเชิงเศรษฐกิจและสังคมของการดำเนินงานเครือข่าย OTOP ต่อชุมชน ซึ่งจะช่วยยืนยันบทบาทของเครือข่ายในการพัฒนาเศรษฐกิจฐานราก

รายการอ้างอิง

- กฤตเมธ บุญนุ่น. (2560). นวัตกรรมทางสังคม: ความรู้สู่สังคมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน. *วารสารสังคมศาสตร์วิชาการ*, 10(ฉบับพิเศษ), 245-262. https://so04.tci-thaijo.org/index.php/social_crru/article/view/156280
- กองพัฒนาอุตสาหกรรมชุมชน. (2567). *คู่มือมาตรฐานการปฏิบัติงานโครงการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าชุมชนเพื่อสร้างมูลค่าเพิ่ม*. กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม. https://www.dip.go.th/uploadcontent/nutna-ree/ITA_67/O10_67/H18_ITA67_Handbook.pdf
- กาญจนา รัตนสาขา และณัฐภัทร วงศ์วิเชียร. (2561). ทฤษฎีทางสังคมกับการรวมกลุ่มของผู้ประกอบการในชุมชน. *วารสารวิจัยทางสังคมศาสตร์*, 11(2), 45-58. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/JEM/article/view/32000>
- ดาริน ชุตวงเกียรติกุล, ชุติวรรณ โชติวงษ์ และปรีดา อติวินิจตระการ. (2565). รูปแบบการจัดการสถานประกอบการ OTOP ให้มีคุณภาพเพื่อการแข่งขันทางการตลาด. *วารสารวิชาการ มหาวิทยาลัยหอการค้าไทย มนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์*, 42(3), 34-58. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/utccjournalhs/article/view/252247>

- ธีระพงศ์ บุศรากุล. (2566). การจัดการเรียนรู้ตลอดชีวิตของชุมชนเพื่อสร้างชุมชนแห่งการเรียนรู้. *วารสารการบริหารจัดการและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 5(7), 448-463. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/jmli/article/view/263968>
- นิรุต ถิ่นนาค, ประสพสุข ฤทธิเดช, เมธี กลมดวง และวรรณวิสา ยศระवास. (2564). การยกระดับผลิตภัณฑ์ชุมชน OTOP. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 8(2), 563-588. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdimu/article/view/251940>
- เมธรัตน์ จันตะนี. (2563). รูปแบบความสัมพันธ์เชิงสาเหตุของปัจจัยที่ส่งผลต่อความสามารถในการแข่งขันของธุรกิจ OTOP ประเทศไทย. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 6(2 พิเศษ เล่มที่ 1), 197-210. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/jssr/article/view/240227>
- วัทัญญู ใจบริสุทธิ์. (2563). ทูทางสังคมกับการพัฒนาโครงการหนึ่งหมู่บ้านหนึ่งผลิตภัณฑ์ (One Village One Product: OVOP). *วารสารญี่ปุ่นศึกษาศาสตร์*, 37(2), 67-80. <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/japanese/article/view/246594>
- วัทัญญู ใจบริสุทธิ์ และจิตสุภา กิตติผดุง. (2566). โครงการหนึ่งตำบลหนึ่งผลิตภัณฑ์ (OTOP) กับการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์: วิเคราะห์ปัญหา อุปสรรคต่อกระบวนการพัฒนาจากภายใน (Endogenous Development). *วารสารรัชต์ภาคย์*, 17(54), 402-419. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/RJPJ/article/view/266386>
- วรพข พรหมจุก และนามน ทานินหยังกุล. (2566). ทูทางสังคมกับมิติของการพัฒนา. *วารสารสถาบันวิจัยและพัฒนา มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม*, 10(2), 485-494. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/rdimu/article/view/259066>
- วิชุดา มาตันบุญ. (2565). ปัญหาและความต้องการของกลุ่ม OTOP ในจังหวัดเชียงราย. *วารสาร มจร การพัฒนาสังคม*, 7(3), 240-257. <https://so06.tci-thaijo.org/index.php/JMSD/article/view/257433>
- วีระศักดิ์ จุลดาลัย และพณัฐา ยงพิทยาพงศ์. (2551). การพัฒนาระบบการจัดการเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนเพื่อเสริมสร้างขีดความสามารถในท้องถิ่นอย่างเป็นระบบและยั่งยืน จังหวัดนครพนม. *วารสารวิจัยและนวัตกรรมท้องถิ่น*, 3(1), 43-53. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/RDIBRU/article/view/128760>
- สุกัญญา พยุงสิน. (2564). การมีส่วนร่วมของชุมชนในการเพิ่มมูลค่าผลิตภัณฑ์ชุมชนตามแนวทางการท่องเที่ยว OTOP นวัตวิถี: กรณีศึกษา บ้านวังฆรณ หมู่ 11 ตำบลโพชนไก่ อำเภอบางระจัน จังหวัดสิงห์บุรี. *วารสารบัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม*, 16(2), 45-58. <https://so01.tci-thaijo.org/index.php/journalgrdcru/article/view/248816>
- สำนักงานนโยบายและยุทธศาสตร์การค้า. (2567). *แนวทางการส่งเสริมสินค้าโอท็อป (OTOP)*. กระทรวงพาณิชย์. [https://uploads.tps.go.th/รายงานแนวทางการส่งเสริมสินค้าโอท็อป%20\(OTOP\).pdf](https://uploads.tps.go.th/รายงานแนวทางการส่งเสริมสินค้าโอท็อป%20(OTOP).pdf)
- สิริพัฒน์ ลากจิตร, จิรายุ ทรัพย์สิน และวันชัย สุขตาม. (2567). การบริหารจัดการที่ดินสาธารณะประโยชน์แบบมีส่วนร่วมตำบลหนองสนิท อำเภोजอมพระ จังหวัดสุรินทร์. *วารสารชุมชนวิจัยและพัฒนาสังคม*, 18(3), 501-520. <https://so04.tci-thaijo.org/index.php/NRRU/article/view/272926>
- หทัยชนก คตะสมบุรณ์. (2565). ทูทางสังคมกับการพัฒนาชุมชนต้นแบบเพื่อสร้างเศรษฐกิจชุมชนฐานรากอย่างยั่งยืนของตำบลห้วยแก้ว อำเภอบึงนาราง จังหวัดพิจิตร. *วารสารมหาวิทยาลัยมหาสารคาม*, 9(10), 32-48. <https://so03.tci-thaijo.org/index.php/JMND/article/view/264435>

- Fakhimi, A. H., Khani, A. H., & Sardroud, J. M. (2021). Smart-city infrastructure components. In J. R. Vacca (Ed.), *Solving urban infrastructure problems using smart city technologies: Handbook on planning, design, development, and regulation* (pp. 17-54). Elsevier. <https://doi.org/10.1016/B978-0-12-816816-5.00002-4>
- Gray, B. (1989). *Collaborating: Finding common ground for multiparty problems*. Jossey-Bass.
- Porter, M. E. (1990). *The competitive advantage of nations*. Free Press.
- Porter, M. E. (1998). Clusters and the new economics of competition. *Harvard Business Review*, 76(6), 77-90.

มหาวิทยาลัยบูรพา
Burapha University